

7 ل ئه ده كنى دن دبىزىت :

كهسى هه فالى قىرى نكل وى هه ر بگى به
فیت ژى بگهن پى برى نه ز چ بىزم قه ومى به
بازارى كهفت جىر جىرى عاقىبهت نهى صاقى به

گوئنا لقىرى سهرى خوبند دكەت :
[هه فالى قىرى بى نكل ب گوى به]

8 ل جبهه كى دى گوئى به :

معاملا نه وهى خوشره ژ شه رى پاشى
دونىائى پاقىزه ژ دلى دا وه رگرى مه عاشى

گوئنا مفا لقىرى ژى هاتيه وه رگرتن تىت :
[شه رى ل شوئى نه قه رقه شال بىده رى]

9 ل دره ك دى ژ هوزانا خو دبىزىت :

وه سا دمرنى ب گهن وه كى كه رى به قالا
بوچى هوين ژى بسته هن يال دهرى هه مى مالا
دىاره هوين نه بله هن كى هه ژ مرنى قالا

گوئنا مه زنال فر هوئى تىت :

[مرن كه رى به قالا به ، لبه ر دهرى هه مى مالا به]
نه فه بوون چه ند گوئنه كين مه زنا ، د هه لبه ستا [بىت
النعمه] دا . په ژن رانان ژى د ناشكرانه ژ له وما مه ، باسى قى
چه ندى نه كر هه ر چه نده ژبل گوئنان يا مشته ژ ئاقلدارى و
حىكه ما .

ژىده ر :

1 - مشتاخا چيا : ملا محمود دىرشه وى : بغداد / 1980

2 - قه فتهك ژ هوزانىت نالبه ندى / سعید دیره شی

3 - كومه لى تىكستى فولكلورى كوردى - كوردوىيف - بغداد 1978

سه لىقه كى شىعرى

له «جهه پاكى گوئى» و

خونجه» كى

عه لى عارف ئاغا» دا .

● محه مه د عه زىزمه لا ره حىم ●

ئه وهى ئه مه وى له ناوه روئى ئه م باسه دا دهرى بخه م ،
ئه وه به كه تانىستا له دوو توئى لى كوئینه وه به كدا دهر باره ی
[عه لى عارف ئاغا] و دیوانه خنجیلانه كه ی هیچ جوړه بابه تىك
نه خراوته روو كه شایانى له یاد نه كردن و فه راموش نه كردنى
بووبى و نه خرىته گوئى كه مته رخمه ميه وه .

بوئیه وهك خولیا به كى ئه ده بى كوردى هاتم چمكى له
دامانى ئه م پىوئستیه م خسته سه ر شانى خوم تا دل و مېشكى
ئه ده ب دوستان بېنمه وه سه ر خوو جارېكى تر مژده ی ئه م
هه نكاوه یان به گوئى دا بچر پېنم .. به تاییه ت ئه وانه ی شىعرى
كوردى یان مه به سته و ئه یانه وى گه شه به ناخى خوئان بده ن
به موسىقا و كېشى ئاوازی شىعرى كوردى .

ئه گه رچى [عه لى عارف ئاغا] له كاروانى شىعرى نوئى
كوردى دا وهك شاعىرى دهورى خوئى بېنىوه و توانیویه تى
هه نكاوېكى تر ره وړه وه ی شىعرى كوردى به ره و پېشتر به رى ،
به لام هه تا ئیسته ش سیمای شىعه ركانى شوئین په نجه ی
كلاسیكى بېوه دياره به تاییه ت له [كېش و سه روا] كه به زوړى
كېشه كان عه روزن و به ده گهن بېرگه یان بېوه دياره وانا كېشى
كوردى په سه ن . نوئى كردنه وه ی شىعرى كوردى له وه ا بوو
كه ئه و شاعىرانه ی هه لگرى مه شخه لى ئه م جوړه رېبا . بوون

هاتن به شیوه یه کی وردو هیمانه شیعری کوردی بیان له کوتی کیشی عه ره بی و سه روای دووباره وه بوورزگار کرد ، نه مه جگه له وهی که تووی بیبری نوی بیان له کیلگه ی شیعری نوی کوردی دا چاند .

به لام نابیت نه وهش له یاد بکهین که سیمای شیعر به هیچ چه شننی له نرخنی ناوه روکی دهقه شیعر که م ناکاته وه و نابیت به به به بست له پی دا . نه که رچی سیمای ناوه روکی جیگه به کی دیاری کراوو ئاستیکی تایه تیان هه به له هه لبراردنی شیعر و تاوو توئی کردنی به تایه ت نه که ر ووشه سازی تیا بکری و خاوهن به ره م به ناوه روکیکی باش مه به ستیکی جوان دیاری بکات .

بی گومان هیچ به هه له دا ناروم نه که ر بلیم سه ره تای دهست پی کردنی شیعری [عه لی عارف ناغا] پله و ئاستیکی جیاوازی هه بی به به راورد کردنیان له گه ل شیعره نوی کانی دا واتا نه و شیعرانه ی ته مهنی دانانیان نوی به .

که نه مهش له نه نجامی شارهزا بوونی شاعیره له تاکی کردنه وه کانی روژانه و خو نزیك خستنه وهی له کیشه سه ره کی به کانی ژیان . هونه رمه ندانه له شیعره کانی به لگه ی راستی ته واوی نه م قسانه ی پیوه دیاره .

[چه پکی گول و خونچه] خوئی له خوئی دا چه پکی تیشکی زانستیانه یه که به دیمه نیکی ئاشکرا گورزه یه که له تیشکی خوئی راستی نه دا به دهسته وه و ماموستایانه بلیمه تی خوئی دهست نیشان نه کا له ووتنه وهی وانه کانی ژیان ، بو نه وهی مروف به شیوه یه کی ره وا دهسته و یه خه ی کیشه ناله باره کانی کومه ل بیت .

نه مه و چه نده ها نمونه ی تر که ته واو ده رخه ری لایه نه راستگویی به که ی شاعیرن ، هوشمه ندانه توانیویانه له ئاسوی ژیری یه وه ریچکه مروفایه تیه که ی شاعیر دهست نیشان بکه ن و وه که لاوچاکی قوئی ئازادی خواهانه ی ئی هه مالی ، سرودی دهنگی نوی بو پاشه روژیکی سازتر به گوئی مروفی کومه له که یا بچرپینی :

نه وهی پیچ و په نای زوره شه قامی راستی لچه وته نه بیته کوسپی ریباران که وا برپوا به ریبارا نه وهی هه ولنیک نه دا نه مرو سبه یینی برسیه و پروته سه ری زور به رزه تیکوشه ر نه ژی زور چاپوک و ئازا

له بابه تیکی تری غه زه لی دا نه که رچی وه که دلاری ی له زامه سهخت و قوله کانی دهروونی خوئی نه دوی ، به لام وه ستایانه توانیویه تی سه به ستی ده ربپینی خوئی شان به شانی لیکدانه وه و هه ست و نه ستی ده ربپیری . که نه مهش دهنگدانه وه و رهنگدانه وهی نه و کاتانه یه که له سامالیکی فرمیسکاویه وه خوشکه ری بلیسه ی خه م و ژانه کانی به دی نه کات و نه یه وی وه که مروفیکی کارامه به گیانیکی په روه رده کراوی شاعیرانه وه زهبری ناله ی ناخی و خاموشی ده ورو پشت تیکه ل به هه وینی جوش دان و بزوینه ری په سه نی مروفانه بکات ... هه به م سه لیکه ی زمان و پاراوی شیعری یه وه نه وه نده ی تر مه زنی ده دات به خوئی وه که شاعیریکی سه رده م نووکی قه له می ئاراسته ی ده رده زکمایه کانی کومه ل نه کاو پهل بو نو به ره یه کی تری کومه ل نه هاوی :

دهردو غه م زوره وه ئی چاره و ده وا دهست ناکه وهی هه ورو ته م زوره که پیی لاجی هه وا دهست ناکه وهی

هه ره سه ره تای نه م شیعره دا وه که پیده یه که شاعیر جیهانی رازو نیازی خوئی نه پشکنی بو چاره سه رکردنی یه کی له ژانه خهسته کانی کومه له که بی و نه یه وی په نجه ی ئاشکرا بوون رابکیشی بو هه ندی له ئازاره نه یینی یه کانی جیهانی نه مرو به گشتی و کومه له که ی به تایه تی .. نه که رچی نه م راهه رینه شیعری یانه ، ئوبالی گوپین و دا هینانیکی که وره ی و به نه ستوه و نه وه نده ی تر ئاو هه وا ساز ده کات بو به ره و پیشه وه چوون و سه رده رکردنی هه وینی بزوتن و دانه که وتن .. که نه مهش سه رکه رمی و بی سه مینه وه یه بو . هه لستی و دان به خودا کرتن له هیرشی ناره واو گوژی مال ویران کردن .

به هاواریکی پر له سوزو هوشیارانه ی چه وه ردارانه وه نه یه وی لایه نی پیشکه وتن خوازی و چیژ له ریباری راسته قینه ی خوئی ئاشکرا بکات ، بویه به گیانیکی سفت و سوپییه وه ته واو له لایه ن و باره راستی یه کانی ژیان نه پروانی و نه یه وی په رده ی روناکی ئاشکرا بوون له پرووی شه وه زهنگی به رزه وه نده په رستانا هه مالی و به رهنگی شیوازو داپشتنی نوی خوازانه شیعره که ی دابریژی :

ناله بارو ناهه زان خویمان نه دهن بو شه ر چه شار داخه بو دلیمان هه لیکه ناره وا دهست ناکه وهی

بەم بېنە [عەلى عارف ئاغا] ۋەك شاعىرىكى داد پەرۋەرەنەى رىئاللىزم ئەۋەى دەپپىنى لە زولم و زورى كۆمە لايەتى و كارەساتى نارەۋاى كۆمە لەكەى لە ئاكامى گرد بوونە ۋە ۋە چوونە ناو كۆشەى جىيا جىياكانى ژيان ، ۋەك رەخنە گرى بەرگرى لە لايەنە دروستەكانى مىللەتەكەى ئەكات و ئەيەۋى كارىكى نرڭاندنىش بو كەسە نادروستەكانى بسازىنى . بويە ۋەك بلىمە تىكى كۆمە لايەتى پىش بىنىو پىشنىارى خوى ئاراستە ئەكات و ئەيەۋى ھەموو كەسى لە ئاستى ھاۋانىشتمانىەكى پەسە ندا بىنى .

جا ئەگەرچى ئەم پەيوەندى پە دەروونى يانە لە شىۋازى شىعەرى كوردى دا زورن بە تايبەت [رىئاللىزم] ئەۋىش لە ۋەدا كە شاعىر ئەيەۋى ۋەك رۆشنىبىرىكى پىشە ۋا ھىلى لە ھىلى رەش جىيا بىكاتە ۋە ۋا پاشە رۆژى ھەرىكە لە بوچوون و ئاراستەى ئەم ھىلانە دەست نىشان بىكات . . . كە ئەمىش زىاتر لە بارە دەروونى پەكە ۋە سەر ھەل ئەداۋ دەبىتە پىشەنگ بو ئەۋانەى ھەلگىرى دروشمى راستىن :

پىاۋى خائىن ، ۋولات فروش بو زىرو زىو لە تەۋىلەى پىسى مىژوو ئەتلىتەۋە ناۋىش مەگەر بو ھەموو كەس باقى نابى بەدخوو ناكەس بازىندوش بن ئەتۋىتەۋە ئەم تى بىنى ۋ سەرنجە وردانە كەرسە پەكى شىعەرى بە پىزن ۋەك باس :

كە زمانىكى فوتوگرافى راستن ۋ لەكە لىنىكى راستگۋىانە ۋە نەخشە دەكىشن بو قوول بوونە ۋەى ھىۋاۋ شوپر بوونە ۋەى مروف بە ناخى ژيانا . . . ۋەك بابە تىش . . . فەلسەفە پەكى راستى ژيانە ۋ لەبىرىكى رىئاللىستە ۋە ھەنگاۋ دەنى بەرە ۋ دىئاي پىشكە ۋ تىن ۋ جىھانى پىشكە ۋ تىن خوازى . . . كە ئەمەش ديارە ھونەرمەندانە لە ئەنجامى تاقى كوردنە ۋە ۋە بەراورد كوردى فەلسەفە يانە ۋە سەر ھەل دەدا لە دەروونى شاعىردا ئەۋىش بە چىز ۋەرگرتن لە ئازارو ناسورى چە ۋ ساۋانە ۋ بە پىرە ۋە چوونى شاعىر بەرە ۋ رىئاللىزم .

ئەمىش ئەۋەندەى تر ھەۋىنى ۋىنە گرتىپكى زىندوۋ لە ناخى شاعىردا دەگرىتە ۋە بە دەرىپىنىكى قوولى دەروونى ئەۋگرى ئالوزانە دەكاتە ۋە كە ۋەك باۋو بوۋىەكى سەردەم ۋ نەرىتىكى كۈن ھەندى كەس لە ژىر گەرد بىنا ناز ناۋى خوى

بېنە دەپپىنى . . . كە خوى لە راستىدا سىماپەكى ساكارو نىشانىكى سادەپە ھىچ پىۋىست بە ۋە ناكات كە مروف زىرەكى ۋ سوود بەخشى خوى بېنە نىشان بىدات بە رامبەر بە كۆمەل . . . راستە كە بارى ناكوكى ۋ جىيا ۋازى چىناپەتى جامى سەرىپىز نابى بەم جۆرە شىۋازە بە لام ئەمىش سەرەتاي خو رۆشنىبىر كوردنىكە ۋ مژدەى داھاتۋىەكى رۋوناكى تىا بەدى ئەكرى :

پىم مەلىن ئاغا نەۋەك فىزى درۋ پەيدا بىكەم بو بلىدى ئاسمان ھەر گەردن ۋ سەر ھەلبىرم پىم مەلىن بو پارە تو بەرگى كە رامەت پارەكە بەرگى ئازادى مەھالە من لە بەرما دادىرم پىم مەلىن بو مالى مىر ئامادەبە بو نان ۋ خوان ئاۋى رۋوى خوم من بە پەنجەى پىسى زىللەت ناسىرم

لە رىگى بە كارھىنانى ناۋەرۋكى نوى شىعەرى ۋ دارشتنى ۋ ۋشەى ناسكى شىعەرى پەۋە ، ئەتۋانن بلىن [عەلى عارف ئاغا] شاعىرىكى پىكە ىشتۋى ئەم كۆمە لە ئىستامانە ۋ تۋانىۋىەتى ۋەك پىزىشكىكى دەروونى بخەملى لە گەل ئازارۋانى كۆمەل دا ، ھەرۋە ۋا دەست نىشانى چارە سەركردنىش دەكات . . . ئەۋىش بە ئاۋىتە كوردى گىانى خوى ۋەك خاۋەن ھەستى بە ئەندىشە ۋ خواستى گەلەكەى بو مەبەستىكى پىروز كە بناغەى بەختىارى كۆمە لەكە پەتى .

جا ئەگەر لىرەدا نەتۋانى بى بە باسىكى پوۋخت لە شىعەرەكانى تىرى بە شىۋەپەكى گشتى بدۋىم بە تايبەت شىعەرە غەزەلەكانى . . . ئەۋە مەۋداى باسەكەم ئەۋ جۆرە شىكردنە ۋە پەى نەگرتە خوى . بەتەمام لە دەرفەتىكى تىرى بوارى ئىكۋىنە ۋە مەدا بە باسىكى دوورو درىز ئەم بو شاپى پە پر بىكە ۋە ۋەك دىارى پەكى ئەدەبى پىشكەش بە خۋىنەرانى ئازىزى بىكەم .

- تى بىنى
- [چەپكى گولۋ خونچە] : ناۋى دىۋانەكەى (عەلى عارف ئاغا) پە نەك مەبەستىم لە شىعەرە بە ناۋ بانگەكەى گولۋ خونچەى بە ھارانىش لە تو نەشمىلە تر نابى نەمامى عەرەرى كۆرپەش لە تو خنجىلە تر نابى
 - شاپانى باسەكە [فەرەيدوون عەلى ئەمىن] ىش لە ژمارەپەكى كوفارى بە ياندا باسىكى لەسەر (عەلى عارف ئاغا) ۋ شىعەرەكانى بلاۋ كوردنە ۋە .